

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหาร ตามหลักพุทธธรรม โรงเรียนมัธยมศึกษา ภาคเหนือตอนล่าง

The pattern of development leadership for administrators
At lower northern secondary schools

พระปลัดฉัตรธรรม กตธมโม (หงษ์สีบสอง)¹
พระราชราชวิริเมธี,(วีระ วรบุญโญ)², วรกฤต เกื้อนช้าง³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาภาคเหนือตอนล่าง 2) เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารตามหลักพุทธธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา ภาคเหนือตอนล่าง 3) เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารตามหลักพุทธธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา ภาคเหนือตอนล่าง เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา

แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1. ศึกษาสภาพการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาภาคเหนือตอนล่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 คน ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ขั้นตอนที่ 2. การสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารตามหลักพุทธธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาภาคเหนือตอนล่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 รูป/คน โดยการจัดสนทนากลุ่ม เครื่องมือที่ใช้คือ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ขั้นตอนที่ 3. การประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารตามหลักพุทธธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา ภาคเหนือตอนล่าง จากผู้ให้ข้อมูลคือ ผู้อำนวยการโรงเรียน ของโรงเรียนมัธยมศึกษาภาคเหนือตอนล่าง ประกอบด้วย สังกัดเขตมัธยมศึกษา 5 เขต จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบประเมินที่ถามความเหมาะสมใน 4 ด้าน คือ โดยประเมินความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ และประโยชน์ สถิติที่ใช้ได้แก่ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาภาคเหนือตอนล่าง พบว่าผู้บริหารมีการพัฒนาภาวะผู้นำในการบริหารงาน 4 งาน ได้แก่ งานวิชาการที่ต้องพัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ การวัดประเมินผล งานบริหารงบประมาณ มุ่งความเป็นอิสระในการบริหารงบประมาณ คล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ ยึดมุ่งผลสัมฤทธิ์ งานบริหารบุคคล เป็นภารกิจสำคัญที่บริหารงานบุคคลให้เกิดความรวดเร็วคล่องตัวอย่างอิสระภายใต้กฎหมาย ระเบียบ สร้างขวัญกำลังใจ การบริหารทั่วไป ให้บริการบริหารงานอื่นๆ บรรลุผลตามมาตรฐานคุณภาพ และเป้าหมายที่กำหนด

2. รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารตามหลักพุทธธรรม โรงเรียนมัธยมศึกษา ภาคเหนือตอนล่าง พบว่า เป็นโครงสร้างที่ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ 1. ส่วนนำ ที่ประกอบด้วย 1)ความเป็นมาและความสำคัญของภาวะผู้นำ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 2.ส่วนเนื้อหา ประกอบด้วย 1) การบริหารงาน 4 งาน คืองานวิชาการ งานงบประมาณ งานบุคคล และงานบริหารทั่วไป 2) หลักธรรม สัปปริสธรรม 7 และส่วนที่ 3 เจื่อนไขความสำเร็จ เพื่อให้ผู้บริหารได้นำไปใช้ แสวงหาวิธีการและหลักการที่เหมาะสมในการพัฒนา และพัฒนาตนเอง

3.ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารตามหลักพุทธธรรม โรงเรียนมัธยมศึกษาภาคเหนือตอนล่าง ทั้ง 4 ด้าน ทั้ง 4 รูปแบบ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : รูปแบบ, การพัฒนาภาวะผู้นำ, ผู้บริหาร, พุทธธรรม, โรงเรียนมัธยมศึกษา, ภาคเหนือตอนล่าง

¹ นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มจร วิทยาเขตนครสวรรค์

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ประธานที่ปรึกษาชุมชนนิพนธ์และอาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตนครสวรรค์

³ รองศาสตราจารย์, อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมและอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร มจร วิทยาเขตนครสวรรค์

Abstract

This research had 3 main purposes 1) to study the current stage for developing leadership for administrators at lower northern secondary schools. 2) to create the pattern for developing leadership according to Buddhism at lower northern secondary schools. 3) and to evaluate the pattern for developing leadership for administrators according to Buddhism at lower northern secondary schools are Descriptive research .

The research procedure followed 3 steps: 1) study the current stage for developing leadership for administrators at lower northern secondary schools by interviewing 18 people . Data were analyzed through content analysis. 2) create the pattern for developing leadership according to Buddhism at lower northern secondary schools by group discussion for 9 people. The instruments were focus group discussion and content analysis. 3) and evaluate the pattern for developing leadership for administrators according to Buddhism at lower northern secondary schools by interviewing 30 school administrators at lower northern secondary schools in 5 provinces. The instruments were questionnaires that had 4 aspects: accuracy, suitability, possibility and benefit. The data were statistically analyzed by mean and standard deviation. Research finding showed that:

1) The current stage for developing leadership for administrators at lower northern secondary schools is found that administrators are require 4 enhancing leadership in management :The academic management consists of curriculum management ,learning process, measurement and evaluation. The budget management is focused on the independence of management, flexibility, transparency and cost- effectiveness. The personnel management is essential for enhancing efficiency under law and regulation and staff morale. The affairs management consists of setting and planning the other works towards the goal.

2) The pattern for developing leadership according to Buddhism at lower northern secondary schools is consisted of 3 things. 1. Introduction consists of 1) background and the importance of leadership. 2) The objective 2. The Content consists of 1) the 4 managements Academic management ,Budget management Personnel management and Affairs management 2. *Sappurisa Dhamma* 7 3. The conditions to success for administrators to apply and to choose the principles of management for self-development.

3) The evaluation of pattern for developing leadership for administrators according to Buddhism at lower northern secondary schools in 4 aspects were at a highest level.

Keyword: The Pattern, Development Leadership, Administrators, Buddhist, Secondary Schools Strategy, Lower Northern,

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 มีการพัฒนาอย่างหลากหลาย ผู้บริหารจำเป็นต้องพัฒนาตนเองอยู่เสมอเพื่อให้ทันกระแสโลกกระแสสังคมอันจะเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จ ย่อมส่งผลต่อคุณภาพทางการศึกษาของประเทศปัญหาการวิจัยโรงเรียนมัธยมศึกษาเป็นลำดับขั้นที่ 3 ถัดจากระดับประถมศึกษาโดยการศึกษาในขั้นนี้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ทางด้านวิชาการและวิชาชีพให้เหมาะสมกับวัย ความต้องการ ความสนใจ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและรู้จักเลือกอาชีพที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม การศึกษาระดับนี้ใช้เวลาเรียนสามปี โดยผู้เรียนจะมีอายุระหว่าง 12 - 17 โดยผู้เรียนจบในระดับมัธยมศึกษาสามารถไปประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับวัยและความสามารถ หรือศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้เรียนเลือกเรียนกลุ่มวิชาการหรือวิชาชีพตามความถนัดของตนเอง ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายผู้เรียนสามารถเรียนกลุ่มวิชาที่ผู้เรียนชื่นชอบ

เพื่อยึดเป็นอาชีพได้ การบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษามีการแบ่งเป็นเขตมัธยมศึกษาตามประกาศกระทรวงศึกษาว่าด้วยเรื่องกำหนดเขตพื้นที่มัธยมศึกษา พ.ศ.2553⁴

การบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาผู้บริหารจะต้องมีลักษณะของการบริหารแบบมืออาชีพที่มีความรู้ความสามารถสูงสามารถบริหารโรงเรียนให้ดำเนินการไปด้วยความเรียบร้อย เพราะเชื่อว่าจะมีคุณภาพหรือไม่ขึ้นอยู่กับผู้บริหารเป็นสำคัญ ปัญหาในปัจจุบันของโรงเรียนมัธยมศึกษาที่ปรากฏส่วนใหญ่จะอยู่ที่คุณภาพทางการศึกษาซึ่งวัดจากผลการสอบระดับประเทศ การพัฒนาทักษะด้านภาษาก็ยังอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าประเทศในเอเชีย ปัญหาใหญ่ของการศึกษา คือ ครูอาจารย์และผู้บริหารสถานศึกษา ที่จะต้องปฏิรูปให้มีความเป็นนักวิชาการและผู้นำเพิ่มขึ้น ปฏิรูปการพัฒนาการคัดเลือกและให้ผลตอบแทนผู้บริหารสถาบันและครู อาจารย์ ที่มี ความรู้ ความสามารถในการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนส่วนใหญ่มีความรู้ทักษะแบบคิด วิเคราะห์สังเคราะห์ประยุกต์ใช้เป็น สามารถแก้ปัญหาเรียนรู้ใหม่ได้ด้วยตนเอง มีความเป็นพลเมืองที่รับผิดชอบ ที่มีขีดความสามารถแข่งขันกับคนอื่น ๆ และประเทศอื่น ๆ ได้เพิ่มขึ้น ปฏิรูปโรงเรียน 3 หมื่นกว่าแห่งทั่วประเทศให้มีคุณภาพสูงขึ้น ใกล้เคียงกับ โรงเรียนชั้นนำที่มีชื่อเสียง ประชาชนเข้าใจเรื่องความสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาต้อง พยายามทำให้ทั้งชนชั้นนำและประชาชนทั่วไป มีความรู้ ความเข้าใจ ความจำเป็นของการ ปฏิรูประบบการจัดการศึกษาที่ต้องก้าวข้ามระบบราชการแบบรวมศูนย์ อำนาจนิยม ขาดการตรวจสอบจากภาคประชาชน เป็นการจัดการศึกษาแบบกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น และสถาบันการศึกษาที่มีภาคีหลายฝ่ายเข้ามาร่วมรับผิดชอบอย่างเป็นประชาธิปไตย และ สนองความต้องการของท้องถิ่นและประเทศได้เพิ่มขึ้น⁵

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ว่า สัปปริสธรรม คือ ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี ธรรมของผู้ดี ดังนี้ 1. อัมมัญญาตา ความรู้จักธรรม รู้หลัก หรือ รู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมตา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล เช่น ภิกษุรู้ว่าหลักธรรมข้อนั้นๆ คืออะไร มีอะไรบ้าง พระมหากษัตริย์ทรงทราบว่าการปกครองตามราชประเพณีเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง รู้ว่าจะต้องกระทำเหตุอันนี้ๆ หรือกระทำตามหลักการข้อนี้ๆ จึงจะให้เกิดผลที่ต้องการอันนั้น 2. อุตถัญญาตา ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก เช่น รู้ว่าหลักธรรมหรือภักษิตข้อนั้นๆ มีความหมายว่าอย่างไร หลักนั้นๆ มีความมุ่งหมายอย่างไร กำหนดไว้หรือพึงปฏิบัติเพื่อประสงค์ประโยชน์อะไร การที่ตนกระทำอยู่มีความมุ่งหมายอย่างไร เมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้าง 3. อุตถัญญาตา ความรู้จักตน คือ รู้ว่า เรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้ เท่าไร อย่างไร แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป 4. มัตถัญญาตา (ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี เช่น ภิกษุรู้จักประมาณในการรับและบริโภคปัจจัยสี่ คฤหัสถ์รู้จักประมาณในการใช้จ่ายโภคทรัพย์ พระมหากษัตริย์รู้จักประมาณในการลงทัณฑ์อาชญาและในการเก็บภาษี 5. กาลัญญาตา (ความรู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะเวลา 6. ปริสัจญญาตา (ความรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิริยาที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้นๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิริยาอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้ 7. บุคคลัญญาตา หรือ บุคคลปโรปรัญญาตา ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดย อหยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดี ว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้จะตำหนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร แม้การศึกษาของไทยจะมีปัญหาทั้งด้านทรัพยากร ปัญหาการใช้ทรัพยากรอย่างไม่มีคุณภาพ⁶

⁴ ราชกิจจานุเบกษา, ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การกำหนดเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา, เล่ม 127 ตอนพิเศษ 98 ง, 18 สิงหาคม 2553, หน้า 62.

⁵ สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, สถานะการศึกษาไทย 2557/2558 จะปฏิรูปการศึกษาไทยให้ทันโลกในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างไร, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดีการพิมพ์, 2559), หน้า 6 - 9.

⁶ ปัญหาของระบบการศึกษาไทย(ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.manager.co.th> สืบค้นเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2561.

หน่วยงาน ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานอื่นหรือภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่นั้น ภาค 17 กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 1 ได้แก่ ตาก พิจิตร โขทัย เพชรบูรณ์ และอุตรดิตถ์ มีจังหวัดพิจิตร เป็น ศูนย์ปฏิบัติการกลุ่มจังหวัด ภาค 18 กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 2 ได้แก่ กำแพงเพชร พิจิตร นครสวรรค์ และ อุทัยธานี มีจังหวัดกำแพงเพชรเป็นศูนย์ปฏิบัติการกลุ่มจังหวัด ในการดำเนินการเช่นนี้ไม่ทำให้ผู้บริหารมีการพัฒนา ภาวะผู้นำที่ดี โดยที่ได้ปรากฏข้อเท็จจริงถึงสภาพปัญหาในการจัดการศึกษาในส่วนภูมิภาคของประเทศว่า เกิดจาก ปัญหาภาวะผู้นำในการสั่งการและการบริหารจัดการที่ไม่มีประสิทธิภาพและไม่เป็นเอกภาพเป็นปัญหาสำคัญ เพื่อ ประโยชน์ในการปฏิรูประบบการศึกษาให้สามารถขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพและ เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการ พัฒนาการศึกษ การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารและการบริหารราชการของกระทรวงศึกษาธิการในภูมิภาค เป็นไปด้วย ความเรียบร้อย มีเอกภาพ และสามารถประสานเชื่อมโยงและบูรณาการภารกิจในเรื่องการศึกษาของ ประเทศ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนให้สอดคล้องกับแนวทางการบริหารงานโดยพระราชรัฐ เพื่อประโยชน์ ในการปฏิรูปการศึกษานั้นจะส่งผลในการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน

จากปัญหาและระเบียบกฎหมายข้อบังคับที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจ และเห็น ความสำคัญที่จะนำหลักพุทธธรรมมาเป็นกรอบกำหนดรูปแบบเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำใน “รูปแบบการพัฒนาภาวะ ผู้นำของผู้บริหารตามหลักพุทธธรรม ของโรงเรียนมัธยมศึกษา ภาคเหนือตอนล่าง” อันจะทำให้สถานศึกษาได้ ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำซึ่งจะทำให้ผู้บริหารสถานศึกษา บริหารงานได้บรรลุเป้าหมายเพิ่มมากขึ้นโดยการนำความรู้ และความสามารถของตนออกมาใช้ได้อย่างเต็มที่ที่มีประสิทธิภาพเกิดประสิทธิผล สร้างสรรค์ประโยชน์ต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาภาคเหนือตอนล่าง
2. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารตามหลักพุทธธรรม โรงเรียนมัธยมศึกษา ภาคเหนือตอนล่าง
3. เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารตามหลักพุทธธรรม โรงเรียนมัธยมศึกษา ภาคเหนือตอนล่าง

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการวิจัยใช้การวิจัยเชิงพรรณนา การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพปรากฏในขั้นตอนที่ 1 คือจากเอกสารและจากการสัมภาษณ์จำนวน 18 คน และอยู่ใน ขั้นตอนที่ 2 จากเอกสารและจากการสนทนากลุ่ม การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณปรากฏอยู่ในขั้นตอนที่ 3 การประเมิน การวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1. การศึกษาสภาพการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาภาคเหนือ ตอนล่าง

ขั้นตอนที่ 2. การสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารตามหลักพุทธธรรม ของโรงเรียน มัธยมศึกษาภาคเหนือตอนล่าง

ขั้นตอนที่ 3. การประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารตามหลักพุทธธรรม ของโรงเรียน มัธยมศึกษาภาคเหนือตอนล่าง มีความถูกต้อง มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ และมีประโยชน์

ขั้นตอนที่ 1. การศึกษาสภาพการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาภาคเหนือตอนล่าง

1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ภาคเหนือตอนล่าง ได้แก่
 - 1) ภาวะผู้นำตามคุณลักษณะ

- 2) ภาวะผู้นำตามพฤติกรรม
 - 3) ภาวะผู้นำตามสถานการณ์
 - 4) ภาวะผู้นำแบบบูรณาการ
- 2.การบริหารงานโรงเรียน 4 ฝ่าย

- 1) การบริหารงานวิชาการ
- 2) การบริหารงานงบประมาณ
- 3) การบริหารงานบุคคล
- 4) การบริหารงานทั่วไป

3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแหล่งข้อมูล

- เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- ในการศึกษาสภาพการพัฒนภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาภาคเหนือตอนล่าง ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษาภาคเหนือตอนล่าง จำนวน 18 คน ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน หรือรองผู้อำนวยการโรงเรียน

ขั้นตอนที่ 2. การสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารตามหลักพุทธธรรม โรงเรียนมัธยมศึกษาภาคเหนือตอนล่าง ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

- 1) รูปแบบภาวะผู้นำตาม หลักสัปปริสธรรม 7 ประการ ดังนี้
 - 1.1. อัมมัญญตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุ เช่น รู้จักว่าการทำความดีเป็นเหตุแห่งความสุข
 - 1.2. อัตถัญญตา ความเป็นผู้รู้จักผล เช่น รู้จักว่าความสุข เป็นผลแห่งการทำความดี ทุกข์ เป็นผลแห่งการทำความชั่ว
 - 1.3. อัตตัญญตา ความเป็นผู้รู้จักตน คือ ต้องรู้จักตัวอยู่เสมอว่า เรามีชาติ มีเพศ มีตระกูล ยศ ศักดิ์ สมบัติ บริวาร ความรู้ความสามารถ กำลัง ความถนัด และคุณธรรม
 - 1.4. มัตตญญตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณ คือ รู้จักความพอดีเช่นในการแสวงหาเครื่องยังชีพ ก็ต้องแสวงหาในทางที่ชอบธรรม
 - 1.5. กาลัญญตา ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลา คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสมและระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจการทำหน้าที่การงานต่างๆ
 - 1.6. ปริสัจญญตา ความเป็นผู้รู้จักบริษัท ประชุมชน และสังคม ว่าสังคมใดควรที่จะเข้าไปร่วมด้วย สังคมใดควรหลีกเลี่ยงให้ห่างไกล
 - 1.7. ปุคคัลโลปปริญญตา ความเป็นผู้รู้จักเลือกบุคคล ว่า บุคคลนี้เป็นคนดี ควรคบ ผู้นี้เป็นคนไม่ดี ไม่ควรคบ

2) ภาวะผู้นำ

- 2.1. ภาวะผู้นำตามคุณลักษณะ
- 2.2. ภาวะผู้นำตามพฤติกรรม
- 2.3. ภาวะผู้นำตามสถานการณ์
- 2.4. ภาวะผู้นำแบบบูรณาการ

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ในการสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารตามหลักพุทธธรรม ของโรงเรียนมัธยมศึกษาภาคเหนือตอนล่าง ผู้วิจัยดำเนินการประชุมกลุ่มโดยมีผู้เชี่ยวชาญ 9 รูป/คน โดยมีเกณฑ์คัดเลือกผู้เชี่ยวชาญดังนี้

1. ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนาจำนวน 3 รูป คือ พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์

2. ผู้เชี่ยวชาญด้านรูปแบบ จำนวน 3 คน คือ ผู้บริหารการศึกษาหรือผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้บริหารอุดมศึกษา

3. ผู้เชี่ยวชาญด้านบริหารการศึกษา จำนวน 3 คน คือ ผู้บริหารโรงเรียน

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหาร ตามหลักพุทธธรรม โรงเรียนมัธยมศึกษาภาคเหนือตอนล่าง

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่ประเมินคือ ความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ และประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารตามหลักพุทธธรรม โรงเรียนมัธยมศึกษาภาคเหนือตอนล่าง

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมศึกษาภาคเหนือตอนล่าง จำนวน 30 คน

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา

การดำเนินการวิจัยในขั้นตอนที่ 3 นี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือน ธันวาคม 2561 ถึงเดือน มกราคม 2562 รวมเป็นระยะเวลา 2 เดือน

ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยโดยตอบคำถามการวิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ข้อ โดยผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1 ผลจากการวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า

งานวิชาการ พัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ มีการวัดผลประเมินผลเพื่อความก้าวหน้า รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพนักเรียน

งานงบประมาณ การบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษามุ่งเน้นความเป็นอิสระ ในการบริหารจัดการมีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ ยึดหลักการบริหารแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ และบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานให้มีการจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา รวมทั้งจัดหารายได้จากบริการ อาจเป็นสหกรณ์ ร้านค้า หรือการจัดตั้งกองทุนมาใช้บริหารจัดการเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา ส่งผลให้เกิดคุณภาพที่ดีขึ้นต่อผู้เรียน

งานการบริหารงานบุคคล การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา เป็นภารกิจสำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษา เพื่อดำเนินการด้านการบริหารงานบุคคลให้เกิดความรวดเร็ว และคล่องตัว อย่างอิสระภายใต้กฎหมาย ระเบียบของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ ความสามารถ มีขวัญกำลังใจ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ

งานการบริหารทั่วไป การบริหารทั่วไปเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบบริหารองค์กร ให้บริการบริหารงานอื่นๆ บรรลุผลตามมาตรฐาน คุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีบทบาทหลักในการประสานงาน ส่งเสริม สนับสนุน และการอำนวยความสะดวกต่างๆ ในการให้บริการการศึกษาทุกระดับ มุ่งพัฒนาให้ใช้มีการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ส่งเสริมในการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ตามหลักการบริหารงานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลัก ตลอดจนการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

หลักพุทธธรรมที่บูรณาการพัฒนาภาวะผู้นำ หลักสัปปุริสธรรม 7 ธรรมที่พึงปฏิบัติ 7 ประการของผู้ที่ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ เป็นธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาที่จะต้องเป็นผู้มีเหตุผล รู้จักตัวเองและผู้อื่น รู้จักกาลเทศะ รู้จักนิสัย ความถนัดและความสามารถของผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อจะได้เลือกใช้คนให้ถูกกับงานส่งผลให้ งานนั้นๆ ประสบผลสำเร็จ มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุดต่อองค์กรเป็นธรรมสำหรับผู้บริหารที่ต้องมีภาวะผู้นำสูงจึงเลือก สัปปุริสธรรม 7 1). อัมมัญญตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุ เช่น รู้จักกฎ ระเบียบ วิธีการ 2). อัตถัญญตา ความเป็นผู้รู้จักผล เช่น รู้จักสิ่งที่จะเกิด จากการดำเนินการตามกฎ ระเบียบ วิธีการ 3). อัตตัญญตา ความเป็นผู้รู้จักตน คือ รู้จัดตัวตนของตนเอง ต้องรู้จักตัวเองอยู่เสมอว่า เรามีชาติ มีเพศ มีตระกูล ยศ ศักดิ์ สมบัติ บริวาร ความรู้

ความสามารถ กำลัง ความถนัด และคุณธรรม 4). มัตตยุตตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณ คือ รู้จักความพอดี รู้จักใช้จ่าย เช่นในการแสวงหาเครื่องยังชีพก็ต้องแสวงหาในทางที่ชอบธรรม 5). กาลัญญุตตา ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลา คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม ในการดำรงชีพ และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจการทำหน้าที่การทำงานต่างๆ 6). ปริสัญญุตตา ความเป็นผู้รู้จัก ชุมชน และสังคม ที่อยู่รอบๆ ว่าสังคมใดควรที่จะเข้าไปร่วมด้วย สังคมใดควรหลีกเลี่ยงให้ห่างไกล 7). ปุคคลปโรปรัญญุตตา ความเป็นผู้รู้จักเลือกบุคคล มาใช้ทำงาน ว่า บุคคลนี้เป็นคนดี ควรคบ ผู้นี้เป็นคนไม่ดี ไม่ควรคบ

2. รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำต้นแบบสำหรับผู้บริหารตามหลักพุทธธรรม ของโรงเรียนมัธยมศึกษาภาคเหนือตอนล่าง พบว่า 1.จัดทำแผนกลยุทธ์ 2.จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี 3.กำหนดโครงการกิจกรรมดำเนินการ 4.จัดทำปฏิทินการดำเนินการ 5.จัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามกิจกรรมโครงการ ปฏิทิน 6.กำหนดภารกิจภายใต้กรอบเวลาในแต่ละปีการศึกษา 7. จัดทำหลักสูตร และพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น 8.พัฒนาหลักสูตรส่งเสริมความเป็นเลิศ 9.พัฒนาการเรียนการสอน 10.พัฒนากระบวนการเรียนการสอน 11.พัฒนาระบบการวัดผลประเมินผล 12.จัดทำแหล่งเรียนพอเพียงกับนักเรียน 13.กำหนดจำนวนบุคคลที่จะนิเทศได้ 14.กำหนดจำนวนบุคคลที่จะแนะนำได้ 15.คัดเลือกหนังสือเพียงพอกับนักเรียน 16.การสำรวจความสามารถ ความถนัดของครู 17.เตรียมการพัฒนาครูให้ตรงกับความรู้ความสามารถ 18 พัฒนาด้านสื่อสารเทคโนโลยี 19.ประสานชุมชนหน่วยงานเพื่อขอความร่วมมือทางวิชาการ 20.ส่งเสริมบุคคลากรสนับสนุนงานวิชาการ 21.จัดทำแผนการขอจัดตั้งงบประมาณ 22.จัดทำแผนการใช้จ่ายงบประมาณ 23.พัฒนาระบบสารสนเทศด้านงบประมาณ 24.อนุมัติการใช้จ่ายงบประมาณตามที่ตั้งไว้ 25.ติดตามตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณ 26.ติดตามรายงานผลผลิตจากงบประมาณ 27.จัดทำบัญชีงบประมาณ 28.ใช้จ่ายงบประมาณเป็นจริงเท่าที่ได้รับ 29.จัดหา ควบคุม ดูแล และเบิกจ่ายงบประมาณเท่าที่จำเป็นไม่เกินตัว 30.พิจารณาใช้จ่ายงบประมาณตามช่วงเวลาในแผน และปีงบประมาณ 31.ระดมทรัพยากรการลงทุนจากชุมชน 32.แต่งตั้งบุคลากรที่ซื่อสัตย์ สุจริต รับผิดชอบงบประมาณ 32.วางแผนอัตรากำลังในการสรรหา บรรจุ แต่งตั้ง 33.พัฒนาบุคลากรให้ได้รับความรู้ความสามารถเพิ่ม 34.ส่งเสริมให้ขวัญกำลังใจบุคลากร 35.ดำเนินการวิจัยกับบุคลากรที่ทำวิจัย 36.ประเมินบุคลากรและตนเองสม่ำเสมอ 37.จัดทำเอกสารเพื่อรับใบอนุญาต 38.ส่งเสริมบุคลากรให้ร่วมงานชุมชน 39.ส่งเสริมยกย่องเชิดชูเกียรติบุคลากร 40.ส่งเสริมบุคลากรให้มีมาตรฐานวิชาชีพ จรรยาบรรณ 41.ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม บุคลากร 42.มีระบบข้อมูลสารสนเทศ 43.พัฒนามาตรฐานการปฏิบัติงาน 44.ให้บุคลากรจัดทำระบบควบคุมภายในของตนเอง

3. ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารตามหลักพุทธธรรม โรงเรียนมัธยมศึกษาภาคเหนือตอนล่างพบว่า

1. ส่วนนำ 1).ความเป็นมาและความสำคัญของภาวะผู้นำผู้บริหารโรงเรียน พบว่า ความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ และประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด สามารถนำไปเป็นรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาได้ 2).วัตถุประสงค์ของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารตามหลักพุทธธรรม พบว่า ความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ และประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด สามารถนำไปเป็นรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาได้

2. ส่วนเนื้อหา 1). การบริหารงานวิชาการตามหลักสัปปุริสธรรม 7 พบว่า ความถูกต้อง ค่าเฉลี่ย ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ และประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด สามารถนำไปเป็นรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาได้ 2). การบริหารงานงบประมาณตามหลัก สัปปุริสธรรม 7 พบว่า ความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ และประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด สามารถนำไปเป็นรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาได้ 3). การบริหารงานบุคคลตามหลัก สัปปุริสธรรม 7 พบว่า ความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ และประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด สามารถนำไปเป็นรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาได้ 4). การบริหารงานทั่วไปตามหลักสัปปุริสธรรม 7 พบว่า ความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ และประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด สามารถนำไปเป็นรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาได้

3. ส่วนที่ 3 เจื่อนใจความสำเร็จ 1). เจื่อนใจความสำเร็จ พบว่า ความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ และประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด สามารถนำไปเป็นรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) โรงเรียนมัธยมศึกษา ควรมีการกำหนดนโยบายการพัฒนาความสามารถของผู้บริหารในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ตามหลักพุทธธรรม
- 2) โรงเรียนมัธยมศึกษา ควรนำผลการวิจัยไปกำหนดนโยบายที่จะส่งเสริมการพัฒนาความสามารถของผู้บริหารโรงเรียนโดยนำพุทธธรรมมาบูรณาการอย่างเป็นรูปธรรม
- 3) โรงเรียนมัธยมศึกษา ควรสร้างหลักสูตรกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น โดยทำหลักสูตรเชิงรุกบูรณาการพุทธธรรม

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

- 1) รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง คือมุ่งพัฒนาภาวะผู้นำให้ผู้บริหารโรงเรียนได้บริหารจัดการที่เป็นประโยชน์
- 2) รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนในจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง นำการพัฒนาภาวะผู้นำมาดำเนินการพัฒนาการบริหารงาน ทั้ง 4 งาน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

- 1) ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนตามหลักธรรมอื่น
- 2) ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลในการพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการบริหารโรงเรียนเปรียบเทียบกับการบริหารโรงเรียนระดับประถมศึกษา
- 3) ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนกับการพัฒนาภาวะผู้นำในหน่วยการทางการศึกษาอื่น
- 4) ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารที่มีต่อโรงเรียนมัธยมศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. **คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ ร.ส.พ, 2546.
- คณาจารย์ภาควิชาบริหารรัฐกิจ. **สรุปเนื้อหาวิชาทฤษฎีองค์การ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2549.
- จันทร์ธานี สงวนนาม. **เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง**. ม.ป.พ.: ม.ท.ป, 2536.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช ศ.ดร.. **Good Governance** กับการปฏิรูปการศึกษา การปฏิรูปการเมือง. กรุงเทพมหานคร: สายธาร, 2541.
- ชูศรี วงศ์รัตน์. **เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: เทพเนรมิตการพิมพ์, ๒๕๔๓.
- ปัญหาของระบบการศึกษาไทย(ออนไลน์), แหล่งที่มา :<http://www.manager.co.th> สืบค้นเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2561.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- ราชกิจจานุเบกษา, **ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การกำหนดเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา**, เล่ม 127 ตอนพิเศษ 98 ง, 18 สิงหาคม 2553,
- สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, **สภาวะการศึกษาไทย 2557/2558 จะปฏิรูปการศึกษาไทยให้ทันโลกในศตวรรษที่ 21ได้อย่างไร**, กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดีการพิมพ์, 2559.